

ԻՈՂԱՆ ԱՎԱԳԵՐԵՑ ՄԵՅՆԵՆԴՈՐՖ

ԱՍՈՒՄՆՈՒԹՅՈՒՆ ՈՒՂԱՓԱՌՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ

Տե՛ս նաեւ թիվ է., Ը., 2019 թ..

Խառնամուսնություններ

Եկեղեցական ամուսնության պաշտոնական նախապայմանը հավատքի միությունն է, այսինքն՝ ամուսինների՝ Ուղղափառ Եկեղեցուն պատկանելը: Լավոդիկեի (կանոն Ժ. եւ ԼԱ.)¹, Կարթագենի (կանոն ԻԱ.)² Ժողովների, Քաղկեդոնի (կանոն ԺԴ.)³ եւ Հինգ-վեցերորդ (կանոն ՀԲ.)⁴ տիեզերական ժողովների որոշումներն արգելում են ուղղափառի եւ ոչ ուղղափառի ամուսնությունն ու կարգադրում այդպիսի ամուսնությունները լուծել, եթե քաղաքացիական իշխանությունները դրանք գրանցել են:

Սակայն, իհարկե, դա ձեւական հարց չէ: Հավատքի ընդհանրությունն ամուսնությունը դարձնում է ճշմարիտ քրիստոնեական: Հարկավ, չպատկանելով իսկ նույն Եկեղեցուն՝ կարելի է վայելել ընկերության հաճույքը, կիսել միմյանց հետաքրքրությունները, զգալ իրական միությունը եւ «լինել սիրո մեջ»: Սակայն հիմնական հարցն այն է, թե արդյոք կարելի է մարդկային այդ բոլոր հարաբերությունները վերափոխել Աստծու Արքայության իրականության, եթե այդ հարաբերությունները հարստացված չեն Արքայությանը պատկանելու փորձառությամբ, եթե դրանք ամրացված չեն նույն հավատքով: Արդյոք կարելի է դառնալ «մեկ մարմին» ի Քրիստոս՝ առանց համատեղ հաղորդվելու Նրա Մարմնին եւ Արյանը: Արդյոք կարող է ամուսնական զույգը, միասնաբար չմասնակցելով Աստվածային Պատարագի Խորհրդին, մուտք գործել ամուսնության Խորհուրդ, Խորհուրդ, որը վերաբերում է «Քրիստոսին եւ Եկեղեցուն»:

¹* Տե՛ս «Правила Православной Церкви», т. II, էջ 86, 103, հմմտ. «Կանոնագիրք Հայոց», հտ. Ա., էջ 231, 236:

²* Տե՛ս «Правила Православной Церкви», т. II, էջ 168:

³* Տե՛ս «Правила Православной Церкви», т. I, էջ 365:

⁴* Տե՛ս անդ, էջ 560–561:

Սրանք արդեն ձեւական հարցեր չեն, սրանք արմատական խնդիրներ են, որոնց պետք է պատասխանեն բոլորը, ովքեր այսպես թե այնպես բախվում են խառնամուսնությունների խնդրին:

Անկասկած, ամենադյուրին լուծումները տալիս են հարանվանական հարաբերապաշտությունը («մեր եկեղեցիների միջեւ շատ քիչ տարբերություններ կան») կամ պարզապես Հաղորդության վերացումը քրիստոնեական կյանքի կիզակետից: Ցավոք սրտի, նույնադավան եւ խառն ամուսնությունների միջեւ տարբերություն չդնող պսակադրության ժամանակակից փորձառությունը մարդկանց մղում է դեպի այս վերջին ճանապարհը: Արդեն խոսել ենք, որ այդպիսի փորձառությունը ամուսնության սրբանության ընկալման աստիճանաբար վերացումից է բխում, իսկ պսակադրության առանձնացումը Հաղորդությունից այդ գործընթացի ծայրահեղ դրսևորումն է: Վաղ Եկեղեցում բոլորն ընկալում էին խառնամուսնություններն արգելող կանոնները. ամեն ոք գիտեր, որ ուղղափառը եւ այլափառը չեն կարող միասնաբար մասնակցել Հաղորդության խորհրդին, որի միջոցով օրհնվում է ամուսնությունը: Սույն՝ առանց այդ էլ վիճելի հարցը, ոչ վաղ ժամանակներից սկսած, ավելի է բարդացել՝ տարբեր դավանանքի պատկանող քրիստոնյաների՝ միմյանց հետ Հաղորդության խորհրդին մասնակցելու բողոքական փորձառության պատճառով, փորձառություն, որը մասնակիորեն ընդունում են նաեւ ժամանակակից կաթոլիկները: Քրիստոսի տեսանելի Եկեղեցու եւ Հաղորդության նկատմամբ անձնական ու հասարակական պարտականություններն այստեղ հետագայում կարող են փոխարինվել անորոշ եւ կրավորական կրոնականությամբ, որի համար խորհուրդներն ունեն հույժ երկրորդական նշանակություն:

Հրաժարվելով տարբեր հարանվանությունների պատկանող եկեղեցիների միջեւ Հաղորդությունից՝ Ուղղափառ Եկեղեցին չի մերժում քրիստոնեական միությունը: Ընդհակառակը՝ նա պաշտպանում է ճշմարիտ եւ ամբողջական միությունը եւ մերժում է դրա բոլոր փոխարինիչները: Ուստի Եկեղեցին ամուսնության վերաբերյալ ցանկանում է, որ ամուսինները վայելեն ամբողջական միասնությունն ի Քրիստոս, հետեւաբար իրապես սուրբ են համարվում միայն այն ամուսնությունները, որոնցում երկու անձերը միավորվում են հավատի կատարյալ միությամբ՝ ամրացված Հաղորդության կնիքով:

Անցյալում «խառնամուսնություններ» հաճախ էին տեղի ունենում: Մեր բազմակարծ հասարակության մեջ, որտեղ ուղղափառության

ներկայացուցիչներն աննշան փոքրամասնություն են կազմում, մեր եկեղեցիներում ուղղափառությունից դուրս օրհնվող խառնամուսնությունները, ցավոք սրտի, կազմում են ամուսնությունների գերակշիռ տոկոսը (անընդհատ աճող): Բոլորս գիտենք, որ որոշ նմանատիպ ամուսնություններ բերում են երջանիկ ընտանիքների ստեղծման, եւ անխոհեմ ու անիրական կլիներ դրանք անխտիր արգելելը: Գործնականում որոշ խառնամուսնություններ ավելի ամուր եւ երջանիկ են լինում, քան ուղղափառների ամուսնությունները, որոնք երբեք չեն լսել քրիստոնեական ամուսնության իրական նշանակության մասին եւ չեն ստանձնել որեւէ քրիստոնեական պատասխանատվություն Աստծու առաջ: Այդ անվիճելի ճշմարտությունը չի նվազեցնում այն, որ Ավետարանը մեզ կոչում է ոչ թե ճշմարտության մասնակի բացահայտման եւ նույնիսկ ոչ բոլորի կողմից ընդունված մարդկային իմաստով «երջանկության»: Տերն ասում է. «Արդ, կատարյալ եղեք դուք, ինչպես որ ձեր երկնավոր Հայրն է կատարյալ» (Մատթ. Ե. 48): Քրիստոնեությունն անպատկերացելի է առանց կատարելության համար պայքարի: Կրոնական անտարբերությունը կամ քրիստոնեական հավատքի՝ որպես կյանքի երկրորդական տեսանկյան ընկալումն ինքնին բացառում է կատարելության ձգտումը, որի մասին խոսում է Քրիստոս: Եկեղեցին երբեք չի կարող հաշտվել անտարբերության եւ հարաբերապաշտության հետ:

Հետեւաբար ուղղափառ քահանան չի կարող օրհնել ուղղափառի եւ այլափառի ամուսնությունը: Ակնհայտ է նաեւ, որ Հիսուս Քրիստոսի անվան հիշատակումը Նրան որպես իր Տեր չընդունող մարդու առջեւ զուրկ է ամեն իմաստից: Այդպիսի աղոթքն անհարգալից կլիներ ոչ միայն Աստծու, այլեւ մարդու եւ նրա համոզմունքների (կամ համոզմունքների բացակայության) նկատմամբ: Երբ ամուսնացող զույգերից մեկը մկրտված քրիստոնյա է, ապա Ուղղափառ Եկեղեցու օրհնությունն արդարացվում է Պողոս առաքյալի այն համոզմամբ, որ «անհավատ ամուսինը սրբագործվում է իր կնոջ միջոցով, եւ անհավատ կինը սրբագործվում է իր ամուսնու միջոցով» (Ա. Կորնթ. Է. 14): Բայց ավելի հավանական է, որ այս խոսքերը վերաբերում են այն ամուսնությանը, որի արդյունքում ամուսնացող զույգերից մեկը դառնում է ճշմարիտ հավատքի, այլ ոչ թե նրան, որ Եկեղեցու անդամն ամուսնանում է Եկեղեցին չճանաչող մարդու հետ: Ամեն դեպքում Եկեղեցին հույս ունի, որ ընտանիքի կրոնական միասնությունը կվերականգնվի, եւ կգա օրը, երբ երկու ամուսինները կմիավորվեն ուղղափառության մեջ:

Որոշ ուղղափառ թեմերի ընդունած այն կանոնը, որով խառնամուսնություն կնքող զույգից պահանջվում է ուղղափառության մեջ երեխաներին մկրտելու եւ դաստիարակելու գրավոր հավաստագիր, խիստ տարակուսելի է ինչպես սկզբունքային դիրքերից, այնպես էլ իրականության տեսանկյունից: Այստեղ փոխզիջումներ չեն կարող լինել. կամ ուղղափառ ամուսինն իր համոզումներում պետք է այնքան ուժեղ լինի, որ իր կրոնական ընկալումները փոխանցի երեխաներին եւ ողջ ընտանիքը վստահորեն առաջնորդի դեպի Եկեղեցի, կամ նա ընդհանրապես հրաժարվում է որեւէ գործողությունից: Իսկ նրանց նկատմամբ, ովքեր ամուսնանում են Ուղղափառ Եկեղեցուց դուրս, հովվական վերաբերմունքը պետք է միանգամայն որոշակի լինի: Այդպիսի ամուսնությունը դիտվում է որպես Խորհրդական շնորհի նկատմամբ դավաճանություն, որը մկրտության միջոցով տվել է Եկեղեցին, իսկ դա փաստացի անհամատեղելի է Եկեղեցուն պատկանելուն:

Կփարատվելին՝ ուղղափառների, եւ այլափառների խառնամուսնությունների հետ կապված բազմաթիվ տարակուսանքներ, եթե վերածնվելին ամուսնական ծեսը եւ Հաղորդությունը մեկ ամբողջության մեջ միավորող հին փորձառությունը: Այդ դեպքում խառնամուսնությունների ժամանակ պետք է օգտագործվեր Հաղորդությունից անկախ՝ միանգամայն այլ արարողություն (ինչպես եւ ուղղափառների երկրորդ եւ երրորդ ամուսնության պարագայում): Պատարագի ժամանակ խառնամուսնությունների օրհնության անհնարինությունն ինքնին բավականին խոսուն կլիներ եւ ցույց կտար՝ առաջին՝ Եկեղեցու կողմից սրբագործվող ամուսնության ճշմարիտ էությունը, երկրորդ՝ Եկեղեցու ցուցաբերած հովվական հանդուրժողականությունը խառնամուսնություն օրհնելիս, եւ վերջապես երրորդ՝ Եկեղեցու ցանկությունը, որ խառնամուսնությունը կատարելության հասնի հավատքի միության եւ Հաղորդության միասնական մասնակցության մեջ:

Ամուսնալուծություն

Ամուսնության իրավաբանական անքակտելիության, ամուսնալուծության ամբողջական եւ ամուսնու կենդանի լինելու դեպքում երկրորդ ամուսնության արգելքի վերաբերյալ կաթոլիկության ցուցաբերած համառությունը մինչեւ այժմ մնում է վիճաբանության առարկա: Այդ հարցի վերաբերյալ ուղղափառ տեսակետը շատ հաճախ որոշվում է սովորական

հակադրմամբ կաթոլիկությանը: Սակայն արդյոք ճիշտ է հայտարարելը, որ «Ուղղափառ Եկեղեցին թույլատրում է ամուսնալուծությունը»:

Ամուսնալուծության եւ երկրորդ ամուսնության վերաբերյալ կաթոլիկության ավանդական դիրքորոշումը եւ կանոնական իրավունքը հիմնվում են երկու նախադրույթների վրա. 1) ամուսնությունը քրիստոնյաների համար իրավաբանորեն անբեկանելի պայմանագիր է, 2) ամուսնական պայմանագիրը վերաբերում է միայն երկրային կյանքին, եւ հետեւաբար այն լուծվում է կողմերից մեկի մահվամբ:

Իսկ այդ հարցի ուղղափառ մոտեցումը ձեւավորվում է այլ՝ միանգամայն տարբեր նախադրույթներով.

1) Ամուսնությունը խորհուրդ է, որը քահանայական օրհնությամբ կնքվում է Եկեղեցու մարմնի անդամների միջեւ. ինչպես յուրաքանչյուր խորհուրդ, նույնպես եւ ամուսնությունն առնչվում է Աստծու Արքայության մեջ հավիտենական կյանքին եւ հետեւապես չի ընդհատվում ամուսիններից մեկի մահով, այլ նրանց միջեւ ստեղծում է հավերժական կապ, եթե նրանք այդ ցանկանում են, եւ եթե այդ տրված է նրանց (Մատթ. ԺԹ. 11):

2) Ամուսնությունը՝ որպես խորհուրդ, մոգական գործողություն չէ, այլ շնորհի պարգեւ: Լինելով մարդ՝ դրա մասնակիցները կարող են սխալվել եւ ամուսնության շնորհ խնդրել, երբ նրանք դեռ պատրաստ չեն ընդունելու կամ պտղառատ դարձնելու այն:

Այդպիսի պատճառներից ելնելով՝ Եկեղեցին հնարավոր է համարում, որ շնորհը կարող է «ընկալված չլինել» եւ թույլատրում է ամուսնալուծությունն ու երկրորդ ամուսնությունը: Իհարկե Եկեղեցին չի խրախուսում կրկնամուսնությունը, ինչպես կտեսնենք անգամ այրիության պատճառով երկրորդ ամուսնությունը, որի պատճառն ամուսնական կապի հավերժ եւ անբեկանելի բնույթն է. Եկեղեցին միայն թույլատրում է երկրորդ ամուսնությունը, երբ որոշակի դեպքերում գտնում է, որ այն մարդու համար լավագույն որոշումն է:

Քաջ հայտնի են Քրիստոսի խոսքերն ամուսնալուծության դատապարտման վերաբերյալ. «Մովսեսը ձեր խստասրտության պատճառով ձեզ թույլատրեց արձակել ձեր կանանց, սակայն սկզբում այդպես չի եղել: Բայց ասում եմ ձեզ. «Ով իր կնոջն արձակի ոչ պոռնկության պատճառով եւ մեկ ուրիշի հետ ամուսնանա, շնություն արած կլինի. շնություն արած կլինի նաեւ նա, ով արձակվածի հետ ամուսնանա» (Մատթ.

ԺԹ. 8—9, հմմտ. Մատթ. Ե. 31—32, Մարկ. Ժ. 2—9, Դուկ. ԺԶ. 18)⁵: Սակայն պոռնկության պատճառով ամուսնալուծվելու հնարավորությունը եւ Պողոս առաքյալի խոսքերն այն մասին, որ կինը կարող է ամուսնուց բաժանվել (Ա. Կորնթ. Է. 11), հստակ ցույց են տալիս, որ Նոր Կտակարանն ամուսնական կապի անքակտելիության տակ չի հասկանում մարդկային ազատության լիակատար սահմանափակում: Այդ ազատությունը մեղքի եւ դրա հետեւանքների հնարավորությունն է ենթադրում. վերջին հաշվով մեղքը կարող է եւ խաթարել ամուսնությունը:

Բայց եւ այնպես որեւէ տեղ Նոր Կտակարանում որոշակիորեն չի թուլաւորվում ամուսնալուծությունից հետո երկրորդ ամուսնությունը: Պողոս առաքյալը, այրիների համար հնարավոր համարելով երկրորդ ամուսնությունը, միեւնույն ժամանակ խիստ բացասական է վերաբերվում ամուսնալուծվածների միջեւ երկրորդ ամուսնությանը. «Իսկ ամուսնացած զույգերին ոչ թե ես, այլ Տերն է պատվիրում. ոչ մի կին ամուսնուց թող չբաժանվի: Իսկ եթե բաժանվի, թող առանց ամուսնու մնա կամ դարձյալ իր ամուսնու հետ հաշտվի: Եւ ամուսինն իր կնոջը չթողնի» (Ա. Կորնթ. Է. 10—11):

Ինչպէս է Եկեղեցին հասկանում այս պնդումը: Եկեղեցու հայրերի գերակշիռ մեծամասնությունը, հետեւելով Պողոս առաքյալին, դատապարտում է երկրորդ ամուսնության բոլոր ձեւերը՝ լինի դա ամուսնություն այրիությունից թե ամուսնալուծությունից հետո: «Միջնորդություն քրիստոնյաների համար» երկի հեղինակ աթենացի նորադարձ փիլիսոփա Աթանազորասը († մոտ 177 թ.), կարելի է ասել, արտահայտում է Հին Եկեղեցու բոլոր հայրերի տեսակետը, երբ հատուկ խոսում է «շնության» պատճառով ամուսնալուծվածների երկրորդ ամուսնության մասին եւ ընդգծում, որ «նա, ով ազատվում է իր առաջին կնոջից, եթե անգամ նա վախճանվել է, որոշակի ծածուկ ձեւով խախտում է ամուսնական հավատարմությունը»⁶: Սակայն Եկեղեցին երբեք չի վերաբերվել Ավետարանին որպես մարդկային հասարակությանն ուղղված հարկադիր իրավաբանական կարգադրությունների համակարգի: Հասարակությունը պետք է Ավետարանն ընդունի որպես բացարձակ անհրաժեշտություն, որպես Արքայության գալստյան գրավական. այն ենթադրում է անձի հարատեւ պայքարը մեղքի եւ չարի

⁵ Ուշադրություն դարձրեք, որ «պոռնկության» պատճառով ամուսնալուծության մասին ավետարանական հատվածն առկա է միայն Մատթեոսի Ավետարանում: Քրիստոսի խոսքերում ամուսնալուծության արգելք չկա, ինչպես այդ Մարկոսի եւ Դուկասի Ավետարաններում է բերված:

⁶ Տե՛ս ATHENAGORAS ATHENIENSIS, Legatio pro Christianis, PG. 6, էջ 668:

դեմ, սակայն երբեք չի իջեցվում իրավաբանական պարտավորությունների կամ պարտականությունների օրենսգրքի հասկացության աստիճանի:

Այսպիսով՝ քրիստոնեական կայսրությունում թույլատրվում էին ամուսնալուծություններ ու կրկնամուսնություններ: Քրիստոնյա կայսրերի՝ հատկապես Կոստանդիանոսի, Թեոդոսիոսի եւ Հուստինիանոսի օրենքները սահմանում էին տարբեր իրավաբանական հիմքեր, որոնցով թույլատրվում էին ամուսնալուծությունը եւ երկրորդ ամուսնությունը: Այս գրքում դրանք բոլորը չենք կարող թվարկել: Ընդհանուր առմամբ դրանք բավականին հանդուրժողական բնույթ ունեին: Մինչ Թեոդոսիոս Բ. կայսեր՝ ամուսնալուծությունն արգելող օրենքը (վերջինս կողմերի փոխադարձ համաձայնության արդյունքն էր), 556 թ. Հուստինիանոս Բ. կայսրը կրկին թույլատրեց ամուսնալուծությունը, որը չեղյալ հայտարարվեց միայն Ը. դարում: Երկրորդ անգամ ամուսնանալու իրավունքով ամուսնալուծությունը թույլատրվում էր ոչ միայն ամուսնական անհավատարմության, այլեւ քաղաքական դավաճանության, կանխամտածված սպանության, ընտանիքից հինգ եւ ավելի տարի անհայտացման, շնության ապացուցված մեղադրանքի եւ վերջապես՝ ամուսիններից մեկի վանական դառնալու պարագաներում⁷:

Քրիստոնեական սկզբունքների խախտման համար եկեղեցական հայրերից որեւէ մեկը չէր քննադատում կայսերական այս օրենքները: Նրանք հասկանում էին դրանց անխուսափելիությունը: Հուստինիանոս Ա.-ի նման՝ կայսրերն անկեղծորեն ձգտել են այնպիսի օրենսդրության ստեղծման, որը կհամապատասխաներ քրիստոնեական կատարելատիպերին: Այս կամ այն օրենքը ձեւակերպելիս կայսրերը չէին խուսափում եպիսկոպոսների եւ աստվածաբանների հեղինակավոր խորհուրդներից: Հաճախ այդ խորհրդատուներն ընդգրկմանում էին կայսեր կամքին, եթե այն վնասում էր ուղղափառությանը. սակայն ամուսնալուծությանը վերաբերող օրինադրության հետ համաձայնում էին: Այդ օրինադրումն իր արտացոլումն է գտել բազմաթիվ հայրերի գրվածքներում. «Նա, ով իր առաջին կնոջ մահից հետո չի կարող պահպանել առաքինությունը,— գրում է Ս. Եպիփան Կիպրացին,— կամ ով բաժանվել է իր կնոջից այնպիսի բավարար հիմքերով, ինչպիսիք են անառակությունը, շնությունը կամ այլ շարագործություններ, եւ եթե նա ամուսնանում է այլ կնոջ, կամ եթե կինն ամուսնանում է ուրիշ տղամարդու հետ, ապա աստվածային

⁷ Տե՛ս Հուստինիանոսի ԻԲ. նովելը:

Բանը չի դատապարտում նրան, չի հեռացնում Եկեղեցուց կամ կյանքից. Եկեղեցին հանդուրժողաբար է վերաբերվում դրան՝ նրա թուլության պատճառով»⁸:

Թուլատրելով ամուսնալուծությունը՝ Եկեղեցին, սակայն, բազմիցս բացատրում էր մարդկանց ամուսնալուծության չարիք լինելը: Եւ Արեւելքում, եւ Արեւմուտքում հանդուրժողականությունն ամուսնալուծությանը վերաբերող պետական օրենքների նկատմամբ հանդուրժողականություն էր «անխուսափելի չարիքի» նկատմամբ:

Դա ներողամտություն էր, թե՛ անձնատրություն: Իհարկե առաջինը: Եկեղեցին միշտ հավատարիմ էր մնում նորկտականային հայտնություն չափանիշներին. միայն առաջին եւ միակ ամուսնությունն էր օրհնվում Հաղորդության ժամանակ:

Արդեն տեսել ենք, որ այրիացածների երկրորդ եւ երրորդ ամուսնությունները կնքվում էին միայն քաղաքացիական արարողության ճանապարհով եւ նախատեսում էին մեկից մինչեւ հինգ տարի ժամանակահատվածով եկեղեցական ապաշխարանք՝ Հաղորդությունից զրկումով: Նշյալ ժամանակաշրջանից հետո ամուսնական զույգը կրկին դիտարկվում էր որպես Եկեղեցու լիիրավ անդամ: Ամուսնալուծությունից հետո վերստին ամուսնանալը պահանջում էր ապաշխարանքի ավելի երկարատեւ ժամանակաշրջան՝ յոթ տարի: «Ով թողնում է իր օրինական կնոջը եւ ամուսնանում ուրիշի հետ, համաձայն Տիրոջ խոսքի՝ մեղավոր է շնության մեջ»: Մեր հայրերի կանոններով սահմանված է, որ այդպիսիները մեկ տարվա ընթացքում պետք է լինեն «ողբացողների» կարգում, երկու տարի՝ «Ս. Գրվածքներն ունկնդրողների», երեք տարի՝ «խոնարհվողների» թվում, եւ յոթներորդ տարում կանգնեն հավատավորների հետ, եւ այդպիսով հետապնդեն թուլություն ստանան մասնակցելու Հաղորդությանը» (Զ. տիեզերական ժողով, կանոն ԶԷ.)⁹:

Անշուշտ գոյություն ունեին մեծաթիվ լրացուցիչ հանգամանքներ, որոնք կապված էին ամուսնալուծության մեջ մեղավոր եւ անմեղ կողմերի տարբերակման հետ. գործնականում Եկեղեցու հովվական «տնօրինությունն» ավելի ներողամիտ էր, քան վերոնշյալ կանոնը: Սակայն շնության պատճառով ամուսնալուծվածներն ստիպված էին երկար ժամանակ (համաձայն ավետարանական խոսքի) զատված մնալ Եկեղեցու

⁸ EPIPHANIUS, Panarion sive Contra Haereses, Haeres. LIX, PG. 41, էջ 1024 C-1025 A:

⁹ «Правила Православной Церкви», т. I, էջ 577:

հավատավորներից եւ տաճարում լինել «ողբացողների», «ունկնդիրների» (այսինքն՝ նրանց շարքում, ովքեր ունկնդրում էին Ս. Գիրքը, սակայն Խորհուրդներին մասնակցելու թույլտվություն չունեին) եւ «խոնարհվողների» (այսինքն՝ նրանց թվում, ովքեր պարտավոր էին աստվածաշտույթյան որոշակի պահերի ծնկել՝ ի տարբերություն հավատավորների, որոնք այդ ժամանակ հնարավորություն ունեին նստելու կամ կանգնելու):

Հետեւաբար Եկեղեցին երբեք «չի ճանաչել» ամուսնալուծությունը եւ այն չի «կատարել». ամուսնալուծությունը միշտ դիտարկվել է որպես ծանր մեղք: Սակայն Եկեղեցին միշտ իր խնդիրն է համարել մեղավորների փրկությունը, նրանց հնարավորություն է տվել ուղղվելու, միշտ պատրաստ եղել ապաշխարանքից հետո ընդունելու հավատավորների շարքերում:

Եւ միայն Ժ. դարից հետո, կայսրերից ստանալով ամուսնությունների իրավաբանական գրանցման եւ դրանց օրինականության որոշման մենաշնորհը, Հռոմեական կայսրության քաղաքացիական, իսկ հետագայում նաեւ այլ երկրների օրենքների համաձայն՝ Եկեղեցին ստիպված եղավ ամուսնալուծություններ կատարել: Նոր իրադրությունը հանգեցրեց հավատացյալների՝ ամուսնության բացառիկության մասին քրիստոնեական ուսուցման ընկալման կորստին: Եկեղեցական ամուսնությունը եւ եկեղեցական ամուսնալուծությունը դարձան դատարկ ձեւականություն, արտաքին իրավաբանական իրողություն, անօրինական՝ քրիստոնեական խիստ բարոյագիտության տեսանկյունից:

Ես կառաջարկեի մեր եկեղեցական իշխանություններին՝ հիմնվելով Ս. Գրքի եւ եկեղեցական ավանդության վրա՝ դադարեցնել «ամուսնալուծություններ» կատարելը (որոնք ոչ վաղ անցյալից սկսած կատարվում են քաղաքացիական դատարաններում) եւ քննել երկրորդ ամուսնության թույլտվության հետ կապված գործերը: Այդպիսի թույլտվությունները պետք է ուղեկցվեն ապաշխարության որոշակի ձեւերով (համապատասխան յուրաքանչյուր անհատական դեպքի), եւ պսակի եկեղեցական օրհնությունը պետք է կատարվի «երկրորդ պսակի» կանոնի համաձայն: Նման փոփոխությունը մեր Եկեղեցու դիրքն ավելի որոշակի կդարձնեք եւ հնարավորություն կընձեռեք առավել արգասավոր գործունեություն ծավալելու քարոզչության, առաջնորդության եւ հոգեւոր բժշկության ասպարեզներում:

Ընտանիք եւ ծնելիության կարգավորում

Հիսուս Ինքը խաչի վրա իր մահվան նախօրյակին՝ Խորհրդավոր ընթերիքի անմոռանալի պահին, հիշեցրեց որդեծնության բերկրանքի մասին. «Երբ կինը երկունքի ցավերի մեջ է, նրա համար տրտմություն է, որովհետեւ նրա ժամն արդեն հասել է. բայց երբ մանկանը ծնի, ուրախության շնորհիվ նեղության մասին այլեւս չի հիշի, քանզի աշխարհում մի մարդ էլ ծնվեց» (Հովհ. ԺԶ. 21): Բոլոր ծնողները գիտեն, որ «տրտմությունը», որն այդպես հաճախ մոռացվում է երեխայի ծնվելուց հետո, ոչ միայն մոր մարմնական տառապանքի, այլեւ այնպիսի անհանգստությունների պատճառն է, ինչպիսին, օրինակ, ընտանիքի դրամական դրությունն է, որի մասին սովորաբար ծնողները մտածում են դեռեւս մինչեւ երեխաների աշխարհ գալը: Այդ ամենի միջով սովորաբար անցնում է յուրաքանչյուր ընտանիք, երբ լույս աշխարհ է գալիս անօգնական եւ ձեզ վստահող նոր կենդանի էակ, որը ձեր սիրո եւ խնամքի կարիքն ունի:

Այստեղ ցանկալի է ցույց տալ Հիսուսի վերաբերմունքը երեխաների նկատմամբ. «Հիսուսն Իր մոտ կանչեց մի մանկան, նրան կանգնեցրեց նրանց մեջտեղում եւ ասաց. «Ճշմարիտ եմ ասում ձեզ, եթե չփոխվեք եւ մանուկների նման չլինեք, երկնքի արքայություն չեք մտնի» (Մատթ. ԺԸ. 2—3): Կարելի է արդյոք հասկանալ Տիրոջ այս նախազգուշացման խորքային իմաստը, որն ամենայն հավանականությամբ առավել ծածուկ է ողջ Ավետարանում, եթե ծնողները մտածված իրենց զրկում են երեխաներ ունենալու երջանկությունից:

Որդեծնությունն ու երեխաների դաստիարակությունը մեծագույն ուրախություն են եւ, արդարեւ, Աստծու օրհնություն: Գոյություն չունի քրիստոնեական ամուսնություն՝ առանց երկու ծնողների մաքուր եւ ջերմ ցանկության՝ ունենալու այդ ուրախությունը, կիսելու այն միմյանց հետ: Ամուսնությունը, որի մեջ երեխաներն անցանկալի են, հիմնված է վնասված եսակենտրոն եւ վավաշոտ սիրո վրա: Կյանք տալով ուրիշներին՝ մարդն ընդօրինակում է Աստծու ստեղծարար գործունեությանը, իսկ հրաժարվելով դրանից՝ նա ոչ միայն մերժում է իր Արարչին, այլեւ աղճատում է իր իսկ սեփական էությունը, որովհետեւ առանց կյանքի Արարչին եւ Հորն ամեն ինչում ընդօրինակելու ցանկության՝ մարդը դադարում է «Աստծու պատկեր եւ նմանություն» լինելուց:

Սակայն վերն արդեն տեսանք, որ ամուսնության վերաբերյալ քրիստոնեական տեսակետն էականորեն տարբերվում է հինկտակարանային-

հուղայականից հենց նրանով, որ հին հրեաների համար ամուսնությունը միայն որպես սերնդի շարունակության միջոցի նշանակություն ուներ, այն դեպքում երբ քրիստոնյաների համար ամուսնությունն ինքնանպատակ է, երկու էակների միություն սիրո մեջ, որն արտացոլում է Քրիստոսի եւ Եկեղեցու միությունը: Եւ իսկապես, ո՛չ Ավետարանում, ո՛չ Պողոս առաքյալի թղթերում եւ ո՛չ էլ հայրախոսական գրականության մեջ չենք գտնի տվյալներ, որոնցով ամուսնությունը որդեծնությանմբ է արգարացվում: Ս. Հովհան Ոսկեբերանն «Առ Եփեսացիս» թղթի իր մեկնության հրաշալի Ի. ճառում ամուսնությունը բնորոշում է որպես «միություն» եւ «խորհուրդ» եւ միայն երբեմն է հիշատակում որդեծնության մասին¹⁰:

Ժամանակակից քրիստոնեական մտածողությունը, հարցի վերաբերյալ կաթոլիկ հայեցակետը ծայր աստիճան խճճված են: Ծնելիության արհեստական կարգավորումն արգելող պապական էնցիկլիկան, ինչպես նաեւ դրա հաճախ աղճատող, իսկ երբեմն պարզապես խեղաթյուրող առատ մեկնաբանությունները քիչ են օգնում պարզաբանելու հարցը:

Մինչեւ վերջին ժամանակներս արեւմտյան մտածողության մեջ սեռական կյանքին եւ ամուսնությանը վերաբերող հարցերում գրեթե ամբողջությամբ տիրապետող էր Օգոստինոս Երանելու (354—430 թթ.) վարդապետությունը: Օգոստինոսը մարդու սեռական կյանքը եւ բնական սեռական բնազդը դիտարկում էր որպես աղբյուր, որի միջոցով Ադամի առաջին մեղքը փոխանցվում էր նրա սերունդներին: Այդ պատճառով ամուսնությունը մեղսական էր համարվում, իսկ սեռական կյանքը կարող էր միայն որդեծնության միջոցով արգարացվել: Հետեւաբար եթե որդեծնությունն արհեստականորեն կանխվում է, ապա սեռական հարաբերությունն ըստ իր էության դառնում է մեղսական՝ նույնիսկ օրինական ամուսնության պարագայում:

Ուղղափառ Եկեղեցին, ինչպես եւ Կաթոլիկը, ճանաչում է Օգոստինոսի սուրբ լինելը, սակայն նրա դոգմատիկ հեղինակությունը չունի անսխալականության նրբերանգը, ինչպես Արեւմուտքում: Եթե արեւելյան վանական գրականության մեջ սեռական կյանքը երբեմն նույնականացվում է մեղքի հետ, ապա ընդհանուր առմամբ Եկեղեցու ավանդությունը հաստատուն կերպով հավատարիմ է մնում Գանգրայի ժողովի որոշմանը, որը կտրուկ մերժեց ամուսնությունը դատապարտող ուսմունքը¹¹: Սեռական բնազդը՝ իր այլասերված եւ անբարո ձեւերով, հաճախ է միաձուլվում մեղքի հետ,

¹⁰ * *Св. Иоанн Златоуст, Творения, т. XI, С.-Петербург, 1905, էջ 165—183:*

¹¹ * *Св. «Правила Православной Церкви», т. II, էջ 39—49, հմմտ. «Կանոնագիրք Հայոց», հտ. Ա., էջ 188—201:*

սակայն դա համենայն դեպս այն աղբյուրը չէ, որի միջոցով մեղքը տարածվում է մարդկային բոլոր սերունդների վրա: Ամուսնությունը՝ որպես այդպիսին, սրբազան է, այսինքն՝ կնոջ եւ տղամարդու հարաբերությունները մաքրագործված են Քրիստոսի Խաչով, վերափոխված են Ս. Հոգու շնորհներով եւ սիրո միջոցով փոխակերպված են հավիտենական կապի:

Եթե սեռական կյանքը համարժեք է մեղքին, եթե միայն որդեծնությունը կարող է քավել այդ մեղքը, ապա ամուսնությունը եւ սերնդի շարունակությունը, համեմատած կուսակրոնության հետ, նույնն են, ինչ ողորմելի փոխտարբերակը՝ իսկական քրիստոնեական կատարելատիպի հետ համեմատած: Այդ իմաստով ամուսնական հարաբերությունները գործնականում քրիստոնեական դրական նշանակություն չունեն. այն ամուսնական զուգը, որը խուսափում է որդեծնությունից, որոշակիորեն մեղսական է, եթե ընդունենք սեռական կյանքի եւ ամուսնության վերաբերյալ Օգոստինոսի տեսակետը: Նույնիսկ եթե ոչ վաղ անցյալում հրապարակված ծնելիության արհեստական կարգավորումն արգելող պապական «Humanae vitae» էնցիկլիկան չհիմնվեր Օգոստինոսի վարդապետության վրա, այլ արտացոլեր մարդկային կյանքի արժեքի նկատմամբ դրական տեսակետը, միեւնույն է, գործնականում անցյալի կաթոլիկ մտածողության մեջ տիրապետող սեռական կյանքի դիտարկումը որպես մեղսական, թեեւ անուղղակիորեն, սակայն խանգարում է Եկեղեցու ժամանակակից ղեկավարությանը փոխելու ծնելիության կարգավորման հարցում իր դիրքորոշումը:

Իր ողջ պատմության ընթացքում Ուղղափառ Եկեղեցին երբեք իրեն չի սահմանափակել տվյալ հարցի վերաբերյալ որոշակի կարծիքով: Սակայն դա ամենեւին չի նշանակում, որ բեղմնավորման եւ որդեծնության կարգավորմանը վերաբերող խնդիրը բացարձակապես հետաքրքրություն չի ներկայացնում ուղղափառների համար եւ առնչություն չունի նրանց կյանքին: Արդեն տեսանք, որ քրիստոնեության վերաբերմունքն ամուսնությանը ենթադրում է.

— որդեծնություն, որը սուրբ եւ բնական լինելով՝ քրիստոնեական ամուսնության անխուսափելի մասն է,

— նոր կյանքի ստեղծումը մարդու առանձնաշնորհն է՝ տրված նրան Աստծուց, առանձնաշնորհ, որից նա հրաժարվելու իրավունք չունի, եթե ցանկանում է պահպանել «Աստծու պատկերը եւ նմանությունը»՝ շնորհված նրան արարման ժամանակ:

Պապական էնցիկլիկան հիանալի է այդ երկու դրույթների հաստատմամբ, եւ այդ իսկ պատճառով պետք չէ այն արհամարհել լուրջ, որ այն պապական է:

Սակայն ընտանիքի ծրագրման վերաբերյալ վեճն ունի նաեւ այլ տեսանկյուններ, որոնք լայնորեն քննարկվում են ժամանակակից աշխարհում: Օրինակ՝ որպեսզի ծնողների կողմից իրենց երեխաներին պարզեւվող «կյանքն» ունենա միանգամայն մարդկային բնույթ, այն չպետք է սահմանափակվի մարմնական գոյությունը. դրա մեջ պետք է ներառվեն եւ ծնողական հոգատարությունը, եւ կրթությունը, եւ նյութական բավարար ապահովվածությունը: Նախապատրաստվելով երեխաների ծննդին՝ ծնողները պետք է պատրաստ լինեն նաեւ այդ պարտավորությունների կատարմանը: Սակայն լինում են տնտեսական, հասարակական եւ հոգեբանական իրադրություններ, որոնց դեպքում հստակ է, որ որեւէ երաշխիք չի կարելի տալ: Երբեմն գրեթե լիակատար վստահությամբ կարող ենք ասել, որ հաջորդ սերունդն ստիպված կլինի կրել եւ քաղց, եւ հոգեւոր աղքատություն:

Այդպիսի իրավիճակներում հատկապես կարեւոր նշանակություն ունի ընտանիքի ծրագրավորման հարցը, հարց, որը այնքան հին է, որքան աշխարհը: Անկասկած, քրիստոնյաներն արհեստական վիժման բուլոր ձեւերը, այսինքն՝ արգանդային պտղի կանխամտածված ոչնչացումը, ճանաչում են որպես սպանություն, եւ Եկեղեցին միշտ դատապարտում է այն: Սակայն ինքնազսպումն արդյոք միակ ընդունելի ելքն է: Արդյոք ինքնազսպումն ինքնին արարման աստվածատուր ուժի եւ կյանքի երկարաձգման սահմանափակման ձեւ չէ: Ինչպես Նոր Կտակարանը, այնպես էլ Եկեղեցական Ավանդությունն ինքնազսպումը համարում են ընտանիքի ծրագրման ընդունելի ձեւ: Ժամանակակից կաթոլիկ վարդապետությունը նույնպես խորհուրդ է տալիս դիմել պարբերական ինքնազսպման՝ արգելելով «արհեստական» միջոցները, օրինակ՝ հաբերը: Սակայն արդյոք իրականում տարբերություն կա՞ միջոցների միջեւ, որոնք սովորաբար ստորաբաժանում են «արհեստականի» եւ «բնականի»: Կա՞ արդյոք որեւէ բժշկական վերահսկում մարդկային կենսագործունեության «արհեստական» հսկողության նկատմամբ: Արդյոք չի՞ կարող այդ պատճառով այն ճանաչվել մեղսական: Եւ վերջապես, լուրջ աստվածաբանական հիմք ունեցող հարցը. արդյոք կարելի է՞ բոլոր «բնական» միջոցները համարել «լավ»: Չէ՞ որ դեռեւս Պողոս առաքյալն է ասել, որ

ինքնագսպումը կարող է հանգեցնել «կրքից այրվելուն»: Կարող է արդյոք գիտությունը ծնելիության վերահսկումը դարձնել այնպես բնական, ինչպես սննդի, բնակարանի, առողջության վերահսկողությունն է:

Որպեսզի ծնելիության կարգավորման հարցը ճիշտ լուծում ստանա, հերիք չէ բավարար կերպով պատասխանել այդ բոլոր հարցերին: Եթե նույնիսկ առանձին եկեղեցական իշխանությունները փորձեին հավանության արժանացնել այդպիսի վերահսկումը, ընդհանուր առմամբ այն երբեք ճանաչում չէր գտնի: Ամեն դեպքում ուղղափառ եկեղեցական Ավանդությունը երբեք չի առաջնորդվել բարոյականության վերաբերյալ վիճելի հարցերի միակազապար բանաձևերի մշակման սկզբունքով: Ինքնագսպման անհրաժեշտության վերաբերյալ համապարփակ կարգադրություն չի կարող լինել. որոշիչ է մնում անձնական վճռականությունը, որն անխուսափելի է որոշ ամուսնական զույգերի համար, սակայն ամենեւին անհրաժեշտություն չէ մյուսների համար: Դա հատկապես ճիշտ է հակաբեղմնավորիչների վերաբերյալ:

Բեղմնավորման վերահսկման եւ դրա ընդունելի ձևերի հարցը յուրաքանչյուր քրիստոնյա ընտանիք կարող է լուծել խիստ անհատական կարգով: Լոկ իրենք՝ ամուսինները, կարող են ընդունել միակ ճիշտ որոշումը, եթե լուրջ են վերաբերվում քրիստոնեական պարտավորություններին եւ խորապես հավատում են Աստծու նախախնամությանը՝ խուսափելով նյութական ապահովության վերաբերյալ չափից դուրս մտահոգությունից («Ձեզ համար գանձեր մի՛ դիզեք երկրի վրա»: Մատթ. Զ. 19), երեսաների մեջ տեսնելով մեծ ուրախություն եւ Աստծու պարգև. պայմանով, եթե նրանց ամուսնական սերը չի կրում զուտ մարմնական եւ եսասիրական բնույթ, եթե նրանք միշտ հիշում են, որ սեռական հարաբերության աստիճանի իջեցված սերը դադարում է սեր լինելուց: Օրինակ՝ ապահովված ամերիկյան հասարակության մեջ գործնականում անիմաստ է ամուսնության առաջին երկու տարին խուսափել երեսաներ ունենալուց: Ամեն դեպքում խելացի հոգեւորականի խորհուրդը կարող է կարեւոր դեր խաղալ ամուսնական կյանքում «առաջին քայլը» ճիշտ կատարելու գործում:

Շարունակելի

Ռուսերենից թարգմանությունը եւ ծանոթագրությունները՝
Տ. ԱՆԴՐԵԱՍ ՎՐԴ. ԵԶԵԿՅԱՆԻ